

Піонтковська О.О.

студент,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЗАСТОСУВАННЯ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИМИРЕННЯМ ВИННОГО З ПОТЕРПІЛИМ

Застосування звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим є доволі актуальною проблемою. Метою даної роботи є дослідження поняття (ознак), передумов, підстав, особливостей застосування та значення даного виду звільнення від кримінальної відповідальності.

Відповідно до ст. 46 Кримінального кодексу України 2001 р. (далі – КК) особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, крім корупційних злочинів, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона примирилася з потерпілим і відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду. Звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК є обов'язковим для суду і безумовним для особи, що вчинила злочин, і щодо якої вирішується питання про її звільнення від кримінальної відповідальності за наявності зазначеної підстави.

Передумовою цього виду звільнення є вчинення особою вперше умисного або необережного злочину невеликої тяжкості або необережного злочину середньої тяжкості. Особливістю такого злочину в даному випадку є обов'язкова наявність потерпілого, тобто фізичної особи, якій заподіяна фізична, моральна або матеріальна шкода (ч. 1 ст. 55 КПК) і яка подала відповідну заяву про визнання її потерпілою.

Примирення особи з потерпілим і відшкодування нею завданих збитків або усунення заподіяної шкоди і є підставою звільнення особи від кримінальної відповідальності за ст. 46 КК. Примирення – це угода зазначених осіб, наслідком якої є прощення потерпілим свого кривдника, який заподіяв йому шкоду.

На думку К. Чумак, існування інституту примирення винного з потерпілим, значно розширило процесуально-правові можливості сторін кримінального провадження на цьому напрямі. Проте дискусійними є окремі аспекти розмежування та співвідношення звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК зі схожими, на перший погляд, положеннями, що стосуються звільнення від відбування покарання з випробуванням на підставі угоди про примирення між потерпілим та підозрюваним, обвинуваченим, з чим неможливо не погодитися [3, с. 135-136].

У теорії кримінального права тривають дискусії щодо конституційності звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим. Так, одні вчені, наприклад С. С. Сценко, розмірковують з цього приводу наступним чином: «Питання наявності підстав для настання

кримінальної відповідальності можливе лише при встановленні в діянні особи складу злочину, в тому числі й такого його важливого компонента, як вина особи у вчиненні злочину, що відповідно до конституційного припису (ч. 1 ст. 62 Конституції України) можливе лише обвинувальним вироком суду. Закриття ж кримінальної справи ухвалою або постановою суду без постановлення обвинувального вироку, яким тільки і може бути встановлена вина особи у вчиненні злочину, вочевидь не узгоджується з конституційним принципом презумпції невинуватості» [4, с. 57]. Іншу точку зору висловив М. Й. Коржанський, зазначивши, що інститут звільнення від кримінальної відповідальності, передбачений розділом IX Загальної частини КК, є нелегітимним та нечинним [5, с. 47-55].

Особливістю звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим є те, що для його застосування вимагається не лише позитивна посткримінальна поведінка винного, а й добровільне волевиявлення потерпілого.

Відповідно до абз. 5 п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року № 1 «Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» за наявності передбачених у ст. 46 КК підстав звільнення особи від кримінальної відповідальності є обов'язковим. Суд має здійснювати його за правилами, встановленими ст. 8 КПК. При цьому необхідно зважати на те, що у ч. 1 ст. 27 КПК також передбачено обов'язкове закриття справ, які порушуються не інакше як за скаргою потерпілого, у зв'язку з примиренням останнього з обвинуваченим або підсудним [1].

Для забезпечення однакового та правильного застосування положень Кримінального процесуального кодексу України при здійсненні судами загальної юрисдикції кримінальних проваджень на підставі угод, з метою уникнення неоднозначного тлумачення норм закону в судовій практиці та запобігання помилок, діючи відповідно до п. 2 ч. 2 ст. 36 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» Пленум Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ встановив, що відповідно до ст. 468 КПК у кримінальному провадженні може бути укладено два види угод, одна з яких – угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим, друга – угода між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим про визнання винуватості. Крім того, угода про примирення також може укладатися, якщо її сторонами чи стороною є неповнолітні. Відповідно до ст. 4 постанови «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» № 13 угоду про примирення може бути укладено у провадженні щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої та середньої тяжкості, а також у кримінальному провадженні у формі приватного обвинувачення. У кримінальному провадженні щодо тяжких та особливо тяжких злочинів угода про примирення не укладається, за винятком кримінального провадження у формі приватного обвинувачення, яке здійснюється щодо кримінальних правопорушень, визначених ст. 477 КПК [2].

Як правильно зазначає Ю. В. Баулін, звільнення від кримінальної відповідальності на підставі ст. 46 КК не допускається, якщо встановлено, що

заяву про припинення подальшого кримінального переслідування винного потерпілий зробив не добровільно, а вимушено – в результаті погроз, або іншого неправомірного впливу з боку винного чи його оточення [6, с. 139].

Отже, підґрунтям звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з примиренням винного з потерпілим є принцип гуманізму, який виражений у Конституції України, а саме у ст. 3, де людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Список використаних джерел:

1. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 р. № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
2. Постанова Пленум Вищого спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ «Про практику здійснення судами кримінального провадження на підставі угод» від 11 грудня 2015 р. № 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
3. Електронне наукове фахове видання «Науковий часопис Національної академії прокуратури України» № 2, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chasopysnaru.gp.gov.ua/ua/pdf/10-2016/02/chumak.pdf>
4. Яценко С. Конституційний принцип презумпції невинуватості та інститут кримінальної відповідальності в праві України і деяких інших європейських держав: порівняльний аспект / С. Яценко // Юридичний вісник України. – 2004. – № 43. – 23-29 жовтня.
5. Коржанський М. Й. Презумпція невинуватості і презумпція вини: моногр. / М. Й. Коржанський. – К. : Атіка, 2004. – 340 с.
6. Баулін Ю. В. Звільнення від кримінальної відповідальності: моногр. / Ю. В. Баулін. – К. : Атіка, 2004. – 296 с.

Репікова З.А.

студент,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Протягом останніх років в Україні спостерігається різкий сплеск правопорушень у різноманітних сферах життя. У зв'язку з цим виникає потреба подальшого дослідження правової природи, поняття (ознак) юридичної (зокрема, кримінальної) відповідальності та її значення у правовій системі.

Визначаючи кримінальну відповідальність, слід виходити з того, що вона є одним із видів юридичної відповідальності. І хоча остання в правознавстві визначається неоднаково, але у вузькому спеціально-правовому значенні юридична відповідальність трактується як відповідальність ретроспективна, тобто як відповідна реакція держави за вчинене в минулому правопорушення. З цієї точки зору юридичну відповідальність можна визначити як вид і міру